

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conciliorvm Omnivm Generalivm Et Provincialivm Collectio Regia

Ab anno CCCXLVII. ad annum CCCCI.

Parisiis, 1644

Concilivm Carthaginense Nomine Et Temporis Ordine Qvartvm, habitum ab episcopis 214. aera 436. sub Anastasio, qui hoc anno pontificatum iniuit; & est prouinciale, probatum a Leone III.

urn:nbn:de:hbz:466:1-15256

CONCILIVM CARTHAGINENSE

^b NOMINE ET TEMPORIS ORDINE ^qUARTVM,
habitum ab episcopis 214. ^c ara 436. sub Anastasio, qui
hoc anno pontificatum iniuit; & est prouinciale, pro-
batum a Leone III.

TITVLI CAPITVLORVM.

I. <i>Qualiter debeant episcopi ordi- nari.</i>	XXI. <i>Vt episcopus aegrotans pro se legatum ad Synodum mittat.</i>
II. <i>Qualiter consecrentur episcopi.</i>	XXII. <i>Vt episcopus sine testimo- nio clericorum & plebis, clericos non instituat.</i>
III. <i>Qualiter presbyteri ordinen- tur.</i>	XXIII. <i>Vt episcopus causas, cleri- cis presentibus, audiat.</i>
IV. <i>Quemadmodum diacones con- stituuntur.</i>	XXIV. <i>Vt quando episcopus ver- bum facit, nullus discedat.</i>
V. <i>Quemadmodum subdiaconi or- dinentur.</i>	XXV. <i>De discordantibus episco- pis.</i>
VI. <i>Quemadmodum acolythi ordi- nentur.</i>	XXVI. <i>Vt episcopus dissidentes concordare compellat.</i>
VII. <i>Qualiter exorcista constituun- tur.</i>	XXVII. <i>De episcopo vel clerico in alio loco non transferendo.</i>
VIII. <i>Qualiter lectores fiant.</i>	XXVIII. <i>De damnatione episco- porum a Synodo tractanda.</i>
IX. <i>Qualiter ostiarii ordinentur.</i>	XXIX. <i>De episcopo, qui alicui cri- men obiecerit.</i>
X. <i>Qualiter psalmista.</i>	XXX. <i>Quod irrita sit sententia epi- scoporum in absentem.</i>
XI. <i>Qualiter virgines sanctimo- niales.</i>	XXXI. <i>Qualiter res ecclesie ab e- piscopo habeantur.</i>
XII. <i>Qualiter vidua vel sancti- moniales ad baptisterium ordi- nentur.</i>	XXXII. <i>De irritis distractionibus episcoporum.</i>
XIII. <i>Qualiter sponsi & sponsa benedicantur.</i>	XXXIII. <i>De episcopis vel presby- teris, ut a cuiuscumque ecclesia in ordine suo recipiantur.</i>
XIV. <i>De cellula sacerdotis.</i>	XXXIV. <i>De primatu confessus presbyterorum cum episcopo.</i>
XV. <i>De victu & habitu sacerdotis.</i>	XXXV. <i>De confessu presbytero- rum in ecclesia cum episcopo.</i>
XVI. <i>Vt episcopus libros genti- lium non legat.</i>	XXXVI. <i>Vt presbyteri parochia- ni aut per se, aut per alios qui sa- cra tractant, chrisma ab episcopo petant.</i>
XVII. <i>Vt episcopus indigentium curam per presbyteros & dia- cones agat.</i>	
XVIII. <i>Vt episcopus testamento- rum tuitionem non suscipiat.</i>	
XIX. <i>Vt episcopi pro rebus sacu- laribus non litigent.</i>	
XX. <i>Vt episcopus tantum diuinis vacet.</i>	

ANNO
CHRISTI
598.

- XXXVII. De obedientia diaconorum erga presbyteros.
- XXXVIII. Ut diaconus eucharistiam iussu presbyteri ministret.
- XXXIX. Ut diaconus, iubente presbytero, se deat.
- XL. Ut diaconus coram presbyteris interrogatus, respondeat.
- XLI. Ut diaconus tempore tantum officii, albam induat.
- XLII. De clericis, qui pro fide tentati sunt.
- XLIII. De his qui pro fide ab infidelibus persecutiones passi sunt.
- XLIV. De tonsura clericorum.
- XLV. De habitu clericorum.
- XLVI. De continentia clericorum.
- XLVII. De incestu clericorum.
- XLVIII. De clericis, qui extra necessitatem ad nudinas vadunt.
- XLIX. De vigiliis clericorum.
- L. De clericis ab officio continentibus.
- LI. De clericis, ut artificium victum quarant.
- LII. De clericis, qualiter sibi victum & vestitum quarant.
- LIII. Ut artificium & literas discant clerici, qui operari possunt.
- LIV. De clericis invidis.
- LV. De clericis accusatoribus.
- LVI. De clericis adulatoribus & proditoribus.
- LVII. De clericis maledicis.
- LVIII. De clericis frequenter litigantibus.
- LIX. De clericis discordantibus.
- LX. De clericis turpiloquis siue vagis.
- LXI. De clericis per creaturas iurantibus.
- LXII. De clericis inter epulas cantantibus.
- LXIII. De clericis sanis, ieiunia pollutibus.
- LXIV. De his qui studiose Dominico die ieiunant.
- LXV. De Pascha suo tempore celebrando.
- LXVI. Ut clericus ab episcopo iniuste damnatus, recurrat ad Synodum.
- LXVII. De seditiariis aut usurariis, ne clerici fiant.
- LXVIII. Ut ex penitentibus ordinatus clericus deponatur.
- LXIX. Ut episcopus, vidua vel repudiata maritum ad clerum promovens, deponatur.
- LXX. Ut clericus hereticorum conuiuia vel consortia fugiat.
- LXXI. Quod hereticorum cœtus, non ecclesia, sed conciliabulum sit.
- LXXII. Quod cum hereticis nec orandum sit, nec psallendum.
- LXXIII. Ut cum excommunicatis communicans vel orans, excommunicetur.
- LXXIV. De penitentium lege.
- LXXV. De negligentioribus penitentibus.
- LXXVI. De postentibus penitentiam, si postea obmutescant.
- LXXVII. De penitentibus, ut in morte viaticum accipiant.
- LXXVIII. De penitentibus, si post viaticum superuiuant.
- LXXIX. De penitentibus, si casu aliquo moriantur.
- LXXX. De manus impositione super penitentes.
- LXXXI. Ut penitentes mortuos efferant & sepeliant.
- LXXXII. Ut penitentes semper genua flectant.
- LXXXIII. De senibus honorandis.
- LXXXIV. Vsque ad Missam catechumenorum nullus ecclesiam ingredi prohibeatur.
- LXXXV. Ut qui baptizandi sunt, nomen dent, & a vino & a carne abstineant.

- LXXXVI. *Vt nuper baptizati caste & continenter viuant.* XCIV. *De his qui oblationes defunctorum ecclesis fraudant.*
- LXXXVII. *De catholicis, qui causam apud infideles proponunt.* XCVI. *De accusatore & accusato.*
- LXXXVIII. *De his qui ecclesia pretermissa ad spectacula pergunt.* XCVII. *De eo qui religiosis feminis prescitur, vt probetur.*
- LXXXIX. *De his qui auguriis, vel incantationibus, vel iudaicis superstitionibus seruiunt.* XCVIII. *Vt laicus presensibus clericis non doceat.*
- XC. *De energumenis.* XCIX. *Vt mulieres publice docere non presumant.*
- XCI. *Item de energumenis.* C. *Vt mulieres baptizare non presumant.*
- XCII. *De victu energumenerum.* CI. *De viduis, adolescentibus & infirmis.*
- XCIII. *Vt oblationes discordantium non recipiantur.* CII. *Ne clerici viduarum familiaritati associentur.*
- XCIV. *Vt oppressorum pauperum oblationes non suscipiantur.* CIII. *De viduis qua ecclesia stipendiis sustentantur.*
- CIV. *De viduis qua professa continentiam, prauaricata sunt.*

Pro vniuersorum capitulorum sequentium titulo vniuersali ponebatur, tam in Gamblacensi cœnobii codice, quam S. Bauonis in Gandauo, solum istud.

STATVTA ECCLESIAE ANTIQVA.

AVGVSTO Honorio quarto & Eutyichiano consulibus, sexto Idus Nouembris, cum Aurelius episcopus in Concilio vniuersali, Carthagine in secretario cum omnibus consacerdotibus suis confedisset, placuit cum eo cunctis qui fuerunt in eadem sancta Synodo, constituere hæc, quæ ad ordines ecclesiasticos canonicis sunt necessaria disciplinis. Ibi in principio constitutum est, qualis ordinari debeat episcopus.

CAPITVLA.

I.

Diffin. 23.
Qui episcopus ordi-
nan.

Qui^d episcopus ordinandus est, antea examinetur, si natura sit prudens, si docibilis, si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negotiis^{*} cauens, si humilis, si affabilis, si misericors, si literatus, si in lege Domini instructus, si in scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ec-

cleſiaſticis exercitatus: & ante omnia, ſi fidei docu-
 menta verbis ſimplicibus aſſerat, id eſt Patrem & Fi-
 lium & Spiritum ſanctum, vnum Deum eſſe con-
 firmans, totamque Trinitatis deitatem coeſſentia-
 lem, & conſubſtantialem, & coæternalem, & coom-
 nipotentem prædicans: ſi ſingularem quamque in
 Trinitate perſonam plenum Deum, & totas tres
 perſonas vnum Deum: ſi incarnationem diuinam
 non in Patre neque in Spiritu ſancto factam, ſed in
 Filio tantum credat; vt qui erat in diuinitate Dei
 Patris Filius, ipſe fieret in homine hominis matris
 Filius, Deus verus ex Patre, homo verus ex matre,
 carnem ex matris viſceribus habens, & animam hu-
 manam rationalem, ſimul in eo ambæ naturæ, id eſt,
 Deus & homo, vna perſona, vnus Filius, vnus Chri-
 ſtus, vnus Dominus creator omnium quæ ſunt, &
 auctor, & Dominus, & rector, cum Patre & Spiritu
 ſancto, omnium creaturarum: qui paſſus ſit vera
 carnis paſſione, mortuus vera corporis ſui morte:
 reſurrexit vera carnis ſuæ reſurrectione, & vera ani-
 mæ reſumptione, in qua veniet iudicare viuos &
 mortuos. Quærendum etiam ab eo, ſi noui & veteris
 teſtamenti, id eſt, legis & prophetarum, & apo-
 ſtolorum vnum eundemque credat auctorem &
 Deum: ſi diabolus non per conditionem, ſed
 per arbitrium factus ſit malus. Quærendum etiam
 ab eo, ſi credat huius quam geſtamus, & non alterius,
 carnis reſurrectionem: ſi credat iudicium futurū, &
 recepturos ſingulos pro his quæ in carne geſſerunt,
 vel pœnas vel gloriam: ſi nuptias non improbet, ſi ſe-
 cunda matrimonia non damnet, ſi carniū perce-

ptionem non culpet, si pœnitentibus reconciliatis communicet, si in baptismo omnia peccata, id est, tam illud originale contractum, quam illa quæ voluntarie admiffa sunt, dimittantur: si extra ecclesiam catholicam nullus saluetur. Cum in his omnibus examinatus, inuentus fuerit plene instructus, tunc cum consensu clericorum & laicorum, & conuentu totius prouinciæ episcoporum, maximeque metropolitani vel auctoritate vel præsentia ordinetur episcopus. Suscepto in nomine Christi episcopatu, non suæ delectationi, nec suis motibus, sed his patrum diffinitionibus acquiescat. In cuius ordinatione etiam ætas requiratur, quam sancti patres in præeligendis episcopis constituerunt. Dehinc disponitur, qualiter ecclesiastica officia ordinantur.

II.

Dist. 23.
Episcopus
dum ordi.

Episcopus cum ordinatur, duo episcopi ponant & teneant euangeliorum codicem super caput & * ceruicem eius, & vno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes episcopi, qui adsunt, manibus suis caput eius tangant.

III.

Ibi. Presbyter
cum
ordi.

Presbyter cum ordinatur, episcopo eum benedicente, & manum super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri qui præsentés sunt, manus suas iuxta manum episcopi super caput illius teneant.

IV.

Ibi. Diaconus
dum
ordi.

Diaconus cum ordinatur, solus episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

V.

ANNO
CHRISTI
398.

V.

Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de episcopi manu accipiat vacuum, & calicem vacuum. De manu vero archidiaconi, vrceolum cum aqua, & * mantile, & manutergium.

Ibid. Subdiaconus.

* aqua-manilē,

VI.

Acolythus cum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda ecclesiæ luminaria mancipari. Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi.

Ibi. Acolythus.

VII.

Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: Accipe, & commenda memoriae, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum.

Ibi. Exorci.

VIII.

Lector cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem, indicans eius fidem, ac vitam, atque ingenium. Post hæc, spectante plebe, tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: Accipe, & esto * lector verbi Dei, habiturus, si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministrauerint.

Ibi. Lector.

* relator

IX.

Ostiarium cum ordinatur, postquam ab archi-

Ibi. Ostiarium.

Concil. Tom. 3.

Yyy

diacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem archidiaconi, tradat ei episcopus clauis ecclesie de altario, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur.

X.

Ibi. Psal-
mist.

Psalmista, id est, cantor potest absque scientia episcopi, sola iussione presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide, ut quod ore cantas, corde credas: & quod corde credis, operibus comprobas.

X I.

Ibi. Sancti-
monialis.

Sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem suo episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsura est, professioni & sanctimoniali aptis.

X II.

Viduæ vel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, ut possint apto & sano sermone docere imperitas & rusticas mulieres, tempore quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori interrogatæ respondeant, & qualiter, accepto baptismo, uiuant.

X III.

Dist. 23.
& 30. q. 5.
Sponsus &
sponsa.

Sponsus & sponsa cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis vel paranympis offerantur. Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reuerentia ipsius benedictionis, in virginitate permaneant.

X I V.

Dist. 41.
Episcopus
vilem.

Vt episcopus non longe ab ecclesia hospitium habeat.

ANNO
CHRISTI
398.

XV.

Vt episcopus vilem supellectilem, & mensam Ibidem.
ac victum pauperem habeat, & dignitatis suae au-
toritatem fide & vitae meritis quaerat.

XVI.

Vt episcopus gentilium libros non legat, haere- Dist. 57.
Episcopus
gentil. lib.
ticorum autem pro necessitate & tempore.

XVII.

Vt episcopus gubernationem viduarum & pu- Dist. 88.
Episcopus.
pillorum ac peregrinorum non per seipsum, sed
per archipresbyterum, aut per archidiaconum
agat.

XVIII.

Vt episcopus tuitionem testamentorum non Ibidem.
suscipiat.

XIX.

Vt episcopus pro rebus transitoriis non litiget 14. q. 1. E-
piscopus.
prouocatus.

Gratianus & quidam vetusti codices sic legunt hunc Canonem.
Vt episcopus nec prouocatus pro rebus transitoriis litiget. Expositio-
nem Canonis lege apud Gratianum loco hic citato.

XX.

Vt episcopus nullam rei familiaris curam ad se Dist. 88.
Episcopus
nullam rei.
reuocet, sed lectioni & orationi & verbi Dei praed-
icationi tantummodo vacet.

XXI.

Vt episcopus ad Synodum ire non sine satis Dist. 18.
Episcopus
ad Synod.
gravi necessitate inhibeat: sic tamen, vt in sua per-
sona legatum mittat, suscepturus, salua fidei veri-
tate, quidquid Synodus statuerit.

XXII.

Vt episcopus sine consilio clericorum suo Dist. 24.
Episco-
Concil. Tom. 3.

pus sine consilio.

rum, clericos non ordinet, ita vt ciuium conuenientiam & testimonium quærat.

Admodum antiqui codices hic addunt: Quod si præcepta ordinatione in fraude inuentus fuerit, ipsi qui eum testimoniant, quamdiu episcopo visum fuerit, ab ecclesiæ liminibus arceantur.

XXIII.

15. q. 7. Nullius causam. De consue. dist. 1. Sacerdote ver.

Vt episcopus nullius causam audiat absque præsentia clericorum suorum: alioquin irrita erit sententia episcopi, nisi clericorum præsentia confirmetur.

XXIV.

Dist. 90. Dissiden.

Sacerdote verbum faciente in ecclesia, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.

XXV.

Dist. 90. Statuendū est episcopis.

Dissidentes episcopos, si non timor Dei, Synodus reconciliet.

XXVI.

Statuendum est episcopis, vt dissidentes fratres, siue clericos, siue laicos, ad pacem magis quam ad iudicium cohortentur.

XXVII.

7. q. 1. Episcopus de loco ignobili.

Vt episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sane si id utilitas ecclesiæ fiendum poposcerit, decreto pro eo clericorum & laicorum episcopis porrecto, * in præsentia Synodi transferatur, nihilominus alio in loco eius episcopo subrogato. Inferioris vero gradus sacerdotes, vel alii clerici, concessione suorum episcoporum possunt ad alias ecclesias transmigra-

ANNO CHRISTI 393.

XXVIII.

Irritam esse iniustam episcoporum damnationem : & idcirco a Synodo retractandam. n. q. 3. Irritam esse & iniustam.

XXIX.

Episcopus, si clerico vel laico crimen impegerit, deducatur ad probationem in Synodum. 6. q. 1. Episcopus si cleric.

XXX.

Caueant iudices ecclesie, ne absente eo cuius causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit, imo & causam in Synodo profecto dabunt. 3. q. 9. Caueant.

XXXI.

Vt episcopus rebus ecclesie, tamquam commendatis, non tamquam propriis, vtatur. 11. q. 2. Sine exceptione.

XXXII.

Irrita erit donatio episcoporum, vel venditio, vel commutatio rei ecclesiasticæ, absque conuentia & subscriptione clericorum. Ibidem.

XXXIII.

Episcopi vel presbyteri si causa visitandæ ecclesie ad alterius ecclesiam venerint, in gradu suo suscipiantur, & tam ad verbum faciendum, quam ad oblationem consecrandam inuitentur. 7. q. 1. Episcopi vel presbyteri.

XXXIV.

Vt episcopus quolibet loco sedens, stare presbyterum non patiatur. Distinct. 95. Episcopus in quolibet loco.

XXXV.

Vt episcopus in ecclesia, & in confessu presbyterorum, sublimior sedeat. Intra domum vero, collegam se presbyterorum esse cognoscat. Distinct. 95. Episcopus in ecclesia.

XXXVI.

Distinct. 95.
Presbyteri
qui per.

Presbyteri, qui per diœceses ecclesias regunt, non a quibuslibet episcopis, sed a suis; nec per iuniorum clericum, sed aut per seipsum, aut per illum qui sacrarium tenet, ante Paschæ solennitatem chrisma petant.

XXXVII.

Distinct. 95.
Diacon. ita
se.

Diaconus ita se presbyteri, ut episcopi ministrum nouerit.

XXXVIII.

Ibidem.

Vt diaconus, præsentem presbytero, eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, iussus eroget.

XXXIX.

Ibidem.

Vt diaconus quolibet loco, iubente presbytero, sedeat.

XL.

Ibidem.

Vt diaconus in conuentu presbyterorum interrogatus loquatur.

XLI.

Ibidem.

Vt diaconus tempore oblationis tantum vel lectionis, alba utatur.

XLII.

Clericum inter tentationes officio suo incumbentem, gradibus sublimandum.

XLIII.

Christianum catholicum, qui pro catholica fide, & pro ecclesiastica re, & Christiana religione tribulationes patitur, honore omni a sacerdotibus honorandum. Etiam & per diaconum ei victus administretur.

ANNO
CHRISTI
398.

Hunc Canonem peruetusti codices ita habent : Christianum catholicum , qui pro catholica fide tribulationes patitur , omni honore a sacerdotibus honorandum , etiam in quotidiani victus ministerio.

XLIV.

Clericus nec comam nutriat , nec * barbam.

Alias , * barbam tondeat : ita in libro Gemblacens. Alias , barbam radat , additur in libro Gandensi sancti Bauonis , titulo : Statuta ecclesie antiqua. Pleraque autem exemplaria non habent , Radat , vel tondeat : vt sit sensus , clerico nec comam nec barbam nutriendam.

XLV.

Clericus professionem suam & in habitu & in Dist. 42. clericus profess. incessu probet : & nec vestibus , nec calceamentis decorem quærat.

XLVI.

Clericus cum extraneis mulieribus non habitet.

XLVII.

Clericus per plateas & andronas , nisi certa & maxima officii sui necessitate , non ambulet.

XLVIII.

Clericus , qui non pro emendo aliquid in Dist. 91. clericus quilibet. nundinis vel in foro deambulat , ab officio suo degradetur.

XLIX.

Clericus , qui absque corpusculi sui inæqualitate Ibid. cle. vict. vigiliis deest , stipendiis priuetur.

L.

Clericum inter tentationes ob officio suo de Ibid. cle. quili.clinantem , vel negligentius agentem , ab officio suo remouendum.

LI.

* artificio honore victum & vestitum.
Clericus , quantumlibet verbo Dei eruditus , Ibidem. * artificio victum quærat.

LII.

Ibidem. Clericus victum & vestimentum sibi artificiolo vel agricultura, absque officii sui detrimento, pareret.

LIII.

Omnes clerici, qui ad operandum validiores sunt, & artificiola & literas discant.

LIV.

Dist. 46. clericus invidens. Clericus invidens fratrum profectibus, donec in vitio est, non promouetur.

LV.

Ibi. accusatores fratrum. Ut episcopus accusatores fratrum excommunicet. Et si emendauerint vitium, recipiat eos ad communionem, non ad clerum.

LVI.

Ibid. cler. qui adul. Clericus, qui adulationibus & proditionibus vacare deprehenditur, ab officio degradetur.

LVII.

Ibid. cler. mal. Clericus maledicus, maxime in sacerdotibus, cogatur ad postulandum veniam. Si noluerit, degradetur, nec vnquam ad officium absque satisfactione reuocetur.

LVIII.

Eius qui frequenter litigat, & ad causandum facilis est, testimonium nemo absque grandi examine recipiat.

LIX.

Dist. 90. dist. Discordantes clericos episcopus vel ratione, vel potestate ad concordiam trahat: inobedientes Synodus * per audientiam damnet.

LX.

Dist. 46. cleri. Clericum scurrilem, & verbis turpibus iocularem, ab officio retrahendum.

LXI.

ANNO
CHRISTI
398.

LXI.

Clericum per creaturas iurantem, acerrime oburgandum. Si perstiterit in vitio, excommunicandum. 22. qu. 1. Clericum per crea.

LXII.

Clericum inter epulas cantantem, supradictæ ibidem. sententiæ seueritate coercendum.

LXIII.

Clericum, qui tempore ieiunii absque ineuitabili necessitate ieiunium rumpit, minorem habendum.

LXIV.

^k Qui Dominico die studiose ieiunat, non creditur catholicus. 26. qu. 7. Sacerdos pœnitent.

LXV.

Paschæ solennitas vno die & tempore celebranda. De consecr. dist. 3. Paschæ so.

LXVI.

Clericus, qui episcopi circa se distractionem iniustam putat, recurrat ad Synodum. 11. q. 3. Cler. qui.

LXVII.

Seditionarios nunquam ordinandos clericos, sicut nec vsurarios, nec iniuriarum suarum vltiores. Dist. 46. Sed.

LXVIII.

Ex pœnitentibus (quamuis sit bonus) clericus non ordinetur. Si per ignorantiam episcopi factum fuerit, deponatur a clero, quia se ordinationis tempore non prodidit fuisse pœnitentem. Si autem sciens episcopus ordinauerit talem, etiam ab episcopatus sui ordinandi dumtaxat potestate priuetur. Dist. 50. Ex pœnitent.

Concil. Tom. 3.

Zzz

LXIX.

Simili sententiæ subiacebit episcopus, si sciens ordinauerit clericum eum qui viduam aut repudiatam vxorem habuit, aut secundam.

LXX.

14. qu. 3.
Clericus
hæreticorū.

Clericus hæreticorum & schismaticorum tam conuiuia, quam sodalitates euitet æqualiter.

LXXI.

Conuenticula hæreticorum non ecclesia, sed Conciliabula appellantur.

LXXII.

Cum hæreticis nec orandum, nec psallendum.

LXXIII.

11. q. 3. Qui
communi-
cauerit.

Qui communicauerit, vel orauerit cum excommunicato, siue clericus, siue laicus, excommunicetur.

LXXIV.

26. qu. 7.
Sacerdos
pœnitentiam.

Vt sacerdos pœnitentiam imploranti, absque personæ acceptione, pœnitentiæ leges iniungat.

LXXV.

Vt negligentiores pœnitentes tardius recipiantur.

LXXVI.

26. qu. 6. Is
qui in infir-
mitate.

Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam. Et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius eucharistia. Si super-

ANNO
CHRISTI
398.

uixerit, admoneatur a supradictis testibus, petitioni suæ satisfactum; & subdatur statutis pœnitentiæ legibus, quamdiu sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probauerit.

LXXVII.

Pœnitentes qui in infirmitate sunt, viaticum accipiant.

LXXVIII.

Pœnitentes qui in infirmitate viaticum eucharistiæ acceperint, ^m non se credant absolutos sine manus impositione, si superuixerint. Ibidem.

LXXIX.

Pœnitentes, qui attente leges pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, ubi eis subueniri non possit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commendetur. 26. q. 7. Sacerdos pœnitentiam.

LXXX.

Omni tempore ieiunii, manus pœnitentibus a sacerdotibus imponatur. Ibidem.

LXXXI.

* for. effe-
rant

Mortuos pœnitentes ecclesiæ ^{*} afferant & sepeliant.

LXXXII.

Pœnitentes etiam diebus remissionis genua flectant.

LXXXIII.

Pauperes & senes ecclesiæ, plus ceteris honorandi sunt.

LXXXIV.

ⁿ Vt episcopus nullum prohibeat ingredi ecclesiam. De consecr. Dist. 1. Episcop. nul.

Concil. Tom. 3.

Zzz ij

Dist. 1. Epi-
scop. nul.

clesiam, & audire verbum Dei, siue gentilem, siue
hæreticum, siue Iudæum, vsque ad missam cate-
chumenorum.

LXXXV.

De consecr.
dist. 4.

Baptizandi nomen suum dent, & diu absti-
nentia vini & carniū, ac^o manus impositione cre-
bra examinati, baptismum percipiant.

LXXXVI.

De consecr.
distinct. 5.
Neophyti
al. 2. qu. 6.
cat.

Neophyti aliquamdiu a lautioribus epulis &
spectaculis & coniugibus abstineant.

LXXXVII.

De consecr.
distinct. 1.
Qui die
solenn.

Catholicus qui causam suam siue iustam, siue
iniustam ad iudicium alterius fidei iudicis prouo-
cat, excommunicetur.

LXXXVIII.

Qui die solenni, prætermisso solenni ecclesie
conuentu, ad spectacula vadit, excommunicetur.

LXXXIX.

26. qu. 5.
Augur.

Auguriis vel incantationibus seruientem, a
conuentu ecclesie separandum. Similiter & supersti-
tionibus Iudaicis vel feriis inhærentem.

XC.

De consecr.
distinct. 5.
Omni die.

Omni die exorcistæ energumenis manus im-
ponant.

XCI.

Pauimenta domorum Dei energumeni ver-
rant.

XCII.

Energumenis, in domo Dei assidentibus, vi-
ctus quotidianus per exorcistas opportuno tem-
pore ministretur.

ANNO
CHRISTI
398.

XCIII.

¶ Oblationes dissidentium fratrum neque in fa- Dist. 90.
Oblationes
dissiden.
crario, neque in ^p gazophylacio recipiantur.

XCIV.

Eorum qui pauperes opprimunt, dona a sacer- Et ibid.
Eorū qui.
dotibus refutanda.

XC V.

Qui oblationes defunctorum aut negant eccle- 13. q. 2.
Qui obla-
tiones def.
siis, aut cum difficultate reddunt, tamquam egen-
tium necatores excommunicentur.

XC VI.

Quærendum in iudicio, cuius sit conuersatio- 2. q. 7.
Quærendū
est.
nis & fidei is qui accusat, & is qui accusatur.

XC VII.

* Vir, qui. * Qui religiosus feminis præponendus est, ab 18. q. 2.
Qui.
episcopo loci probetur.

XC VIII.

Laicus, præsentibus clericis, nisi ipsis iubenti-
bus, docere non audeat.

XC IX.

Mulier, quamuis docta & sancta, viros in con- Dist. 23.
Mulier.
uentu docere non præsumat.

C.

¶ Mulier baptizare non præsumat.

C I.

Viduæ adolescentes, quæ corpore debiles De confe.
dist. 3.
In decret.
Iuo. lib. 1.
sunt, sumptu ecclesiæ, cuius viduæ sunt, susten-
tentur.

C II.

Ad reatum episcopi pertinet, vel presbyteri qui Dist. 81.
Ad reatum.
parochiæ præest, si sustentandæ vitæ præsentis cau-

sa, adolescentiores viduæ vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subiiciantur.

CIII.

Ibid. Viduæ, quæ.

Viduæ, quæ stipendio ecclesiæ sustentantur, tam assiduæ in Dei opere esse debent, vt & meritis & orationibus suis ecclesiam adiuuent.

CIV.

27. q. 1. Sicut.

Sicut bonum est castitatis præmium, ita & maiori obseruantia & præceptione custodiendum est. Vt si quæ viduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate a viro relictæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiectæ, sub testimonio episcopi & ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea vero ad nuptias sæculares transierunt, secundum Apostolum, *damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino uouerunt, irritam facere * ausæ sunt.* Tales ergo personæ sine Christianorum communionem maneat, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communi-cent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt uiris suis obnoxia, quanto magis viduæ, quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterii notabuntur, si deuotionem, quam Deo sponte, non coactæ, obtulerunt, libidinosa corruperint voluptate, atque ad * secundas nuptias transitum fecerint? Quæ & si uolentia irruente, ab aliquo præceptæ fuerint, ac postea delectatione carnis atque libidinis, permanere in coniugio, raptori vel uolento viro confenserint, damnationi superius comprehensæ tenebuntur obnoxia. De talibus ait Apostolus: *Cum luxuriatæ fuerint, nubere uolunt, habentes damnationem,*

1. Tim. 5.

ANNO
CHRISTI
398.

quia primam fidem irritam fecerunt. Aurelius episcopus Carthaginensis ecclesie subscripsi. Donatianus Talabricensis primae sedis, subscripsi. Augustinus Hipponae Regiensis, subscripsi. Similiter omnes episcopi subscripserunt.

Capitulum quod subiungitur, scriptum erat in quodam vetusto codice sancti Bauonis, cui praescriptus fuerat talis titulus: Statuta ecclesiae antiqua. in quo quidem codice etiam praescripta capitula Carthag. Concilii quarti habebantur.

Falsus accusator deprehensus, absque ecclesia fiat, donec poenitendo emendetur.

NOTÆ.

* *Concilium Carthaginense.*] Gildone tyranno, qui Africam turbabat, sublato, cunctisque iam pacatis, copioso episcoporum numero ad sacra comitia Carthagine celebranda, facultas concessa fuit. In his summa diligentia de ecclesiastica disciplina in integrum restituenda laborarunt. Primo ea quae episcopos, deinde quae inferioris ordinis clericos concernunt, consilio saluberrimo instituerunt, vel potius restituerunt: adeo ut hoc Concilium ecclesiasticae disciplinae ad pristinam consuetudinem reuocatae, quasi promptuarium semper meritoque apud posteros habitum fuerit. Centum & quatuor Canones edidit; horum pauci contra nouas Origenistarum haereses emergentes, nouiter constituti fuerunt: potissima pars disciplinam ecclesiasticam antiquitus traditam, receptam & obseruatam, Africanis motibus paulisper laxatam, in pristinam consuetudinem reuocat. In titulo Can. 17. distinct. 93. apud Anselmum additum fuisse reperitur, quod Zosimus papa huic per vicarios interfuerit. Verum acta Concilii Carthaginensis sexti huic sententiae omnino repugnant. Nam cap. 2. & 3. eiusdem Concilii constat, quod Zosimus papa Faustinum Potentiae ecclesiae episcopum, Philippum & Asellum legatos miserit. Cum itaque inter hanc & illam sextam, viginti circiter annorum interuallum sit, Zosimus vero in sede pontificia biennio non sederit, nequaquam id quod apud Anselmum in titulo praedicti Canonis superadditum est, sustineri potest. Haec ex Baronio anno 398. numero 67. Item ex notis praedicti Canonis.

Occasio
Concilii.

Acta Con-
cili.

Canones
quor editi
sunt in hoc
Concilio.

An Zosi-
mus papa
huic per
legatos in-
terfuerit.

^b *Nomine & temporis ordine quartum.*] Si, quod diximus in notis Concilii Carthaginensis II. id ipsum Theodosio XI. & Valentiniano

Hoc Con-
cilium Car-

thaginense
quetum sit.Tempus
Concilii
celebrati.

iuniore cons. anno nimirum Christi 424. habitum fuerit; quæ de ordine Carthaginensium Conciliorum constituimus nequaquam fallere possunt.

^c *Era 436.*] A qua si viginti octo annos sustuleris, remanent trecenti nonaginta octo anni: in quem consulatus 4. Honorii & Eutychiani coincidit. Verissima itaque est computatio Baronii asserentis, hanc Synodum celebratam esse anno Christi 398. Arcadii & Honorii imperatorum quarto, Anastasii primo. Prædictis consulibus hoc Concilium coactum fuisse, ipsa acta synodalia in principio manifeste indicant. Mense Nouembri, adeoque post illud quod appellatur Carthaginense V. hanc Synodum celebratam fuisse, eorundem actorum initium testatur. Ita enim exordiuntur: *Augusto Honorio IV. & Eutychiano consulibus, sexto Idus Nouembris, &c.* Cum igitur Synodus Carthaginensis quinta nomine, iisdem consulibus in Maiam ante vere congregata fuerit, dubium esse nequit, hanc illa temporis ordine posteriorem, atque adeo illam tertio, hanc quarto temporis ordine celebratam esse.

Cap. 1.
Episcopi
ordinandi
prævio
examine
fidem
profiteri
iubentur.

^d *Episcopus ordinandus antea examinetur.*] Origenistarum, Cælestii, aliorumque hæreticorum nouæ aut saltem resuscitatae hæreses huic constitutioni, qua episcopi recens ordinandi prævio examine fidem profiteri iubentur, causam dederunt; ideo quod qui ad alios docendos deliguntur, probatæ spectatæque scientiæ esse deberent. Hunc pristinum morem a Clemente octauo in ecclesia restitutum esse, eosque qui ordinandi sunt episcopi, vna cum aliquot delectis ad hoc cardinalibus, adhibitis simul qui in vrbe sunt, doctissimis theologis, & canonici iuris consultissimis, diligenti atque improviso examine probari, atque ita nunc non nisi bene diserto ad episcopatum aditum patere, scribit Baronius anno 398. num. 69.

Can. 13.
In Domino
nubere,
quid sit.
Ritus in
contrahendo
matrimonio
obseruandi.

^e *Sponsus & sponsa.*] Quod inquit Apost. 1. ad Corinth. cap. 7. *Cui vult nubat, tantum in Domino;* hoc idem hac sanctione constituitur. In Domino enim nubere nihil aliud est, quam secundum leges & ritus ecclesiæ ab ipsis apostolis traditos matrimonium contrahere. Ritus ab apostolis instituti, ab vniuersa ecclesia recepti, hi sunt potissimi. 1. vt contrahatur in præsentia sacerdotis. *Decet vero,* inquit Ignatius epist. II. ad Polycarpum, *vt & ducentes uxores, & nubentes, cum episcopi arbitrio coniungantur; vt nuptia iuxta præceptum Domini, non autem ob concupiscentiam coisse videantur.* 2. Vt per sacerdotes in ecclesia proclamantur. 3. Vt in confœderatione matrimonii sacrificium missæ offeratur. 4. Vt a paranympis ad ecclesiam ducantur. 5. Vt contrahentes matrimonium eucharistiam percipiant, eorundemque manus interuentu, osculi & velationis, coniungantur. De quibus post Euaristum in epistola sua, hæc Tertullianus ad uxorem libro 2. in fine. *Vnde sufficiam ad enarrandam felicitatem eius matrimonii, quod ecclesia conciliat, & confirmat oblatio (Missæ sacrificium) & obsignatum angeli (id est sacerdotes) renuntiant.* Item de veland. virg. capite II. in fi.

ANNO
CHRISTI
398.

in fine: *Ad desponsationem velantur; quia & corpore & spiritu masculo mixta sunt, per osculum & dexteras, per quæ primum resignarunt pudorem spiritu, &c.* Quo autem loco a Christianis occultæ nuptiæ haberentur, idem Tertull. lib. de pudicit. declarat his verbis: *Penes nos occultæ quoque coniunctiones, id est, non prius apud ecclesiam professæ, iuxta machinam & fornicationem iudicari periclitantur.* Ex his videas non esse nouum, quod a S. Trident. Concil. sess. 24. de reformat. cap. 1. est nuper potius restitutum, quam institutum, vt nec sine explorato per parochum partium consensu, nec clandestine, sed in facie ecclesiæ sacra nuptiarum foedera contrahantur. Vide Baron. tom. 1. anno 57. num. 47. 48. 49. & 50.

^f *Episcopus stare presbyterum non patiatur.*] In Romana ecclesia, teste Hieron. epist. 58. ad Euagrium, receptum fuit, vt coram episcopis diaconi stent, presbyteri sedeant. Verba Hieronymi hæc sunt: *Ceterum etiam in ecclesia Romæ presbyteri sedent, & stant diaconi. Licet paulatim increbrescentibus vitis inter presbyteros absente episcopo sedere diaconum viderim.* Itaque Romanæ ecclesiæ consuetudini conuenientissime statutum fuit hac sanctione, ne episcopus presbyterum apud se stare patiatur. Quod Can. 1. Concil. Romani II. sub Siluestro celebrati, presbyteri cum diaconis a tergo sedentium episcoporum stentis narratur, id modestiæ causa, ista dumtaxat vice contigisse, diximus supra in notis eiusdem capituli. Vide Baron. anno 324. num. 125.

Can. 34.
Presbyter
stare præ-
sente epi-
scopo pro-
hibetur.

Diluitur
obscitio.

^g *Episcopus collegam se presbyterorum esse cognoscat.*] Africani episcopi omnes ministerii sui consortes, quantumuis hierarchico ecclesiastico ordine superiores aut inferiores essent, collegas appellare consueverunt. Cyprianus epist. 4. ad clerum Romanum, Fabianum pontificem collegam nominat. Concilii Africani Can. 20. 22. & 31. Primates Africanæ ecclesiæ, episcopos sibi subiectos collegas appellant. Vnde quod hic constituitur, sublimiori episcoporum potestati hierarchicæ nihil præiudicat. Vide quæ hac de re ex Baronii annalibus anno 58. num. 3. & seqq. item anno 253. num. 27. diximus in notis Can. 1. apost. & epist. 2. Anacleti.

Can. 35.
Quomodo
episcopi
presbyteros
collegas ap-
pellant.

^h *Clericum inter tentationes officio suo incubantem, &c.*] Iugis illa Africanæ ecclesiæ persecutio, Donatistis auctoribus concitata, quæ plures catholici ab iisdem grauissima paterentur, hisce Canonibus occasionem dedisse videtur.

Can. 41. &
43.
Occasio
Canonum.

Clericus nec comam nutriat, nec barbam.] Quædam exemplaria habent additamentum hoc, *sed radant, vel tondeant.* Nutriendam non esse communi codicum omnium lectioni concordat. Hic Canon cum quibusdam aliis sequentibus a sancta Synodo editus esse videtur, propter Euchaitarum & Masalianorum hæreticorum sectarios. Hi enim manibus operandum esse negantes, intonsi prolixam comam ac barbam alebant. Muliebrem comam circumferentes vagari consueuisse, testatur Epiphanius hæresi 80. S. Augustin. de opere monach. cap. 31. eos facete depingens, inter alia hæc scribit: *Et hoc quo pertinet quæso, tam aperte contra præcepta Apostoli*

Can. 44.
Clericis nu-
trire comam
aut barbam
interdici-
tur.
Euchaita-
rum & Mas-
alianorum
hæreses &
mores.

Concil. Tom. 3.

A a a a

Monachi
Africanæ
ecclesiæ
barbâ pro-
missam non
alebant.

Can. 51. 52.
53.

Labor & o-
pificia ma-
nuum non
sunt clericis
prohibita.

Apostoli la-
bore ma-
nuum vi-
ctum qua-
siuerunt.

conari? an ita vacandum est, ut nec tonsores operentur? An quia euangelicas volucres imitari se dicunt, quasi depilari timent, ne volare non possint? Ex his satis euidenter conuinci potest, S. Augustinum reliquosque Africanæ ecclesiæ non tantum clericos, sed etiam monachos prolixam barbam gestare non consueuisse. Nam in Africana ecclesia monachismus in clerum tunc adscitus erat, nomenque cum clericis commune habebat, vt ex l. 32. Cod. de episc. & clericis probat Baron. anno 398. num. 74. De modo & causis tonsuræ clericalis, vide quæ diximus supra in notis epist. Aniceti. Ex Baronii annalibus anno 58. num. 122. vsque ad 142.

Artificio victum querat.] Masaliiani in Africa hoc tempore debebant, non licere religiosi operari, & pro victu laborare; sed debere eos in Dei prouidentia confidere, & ex alienis laboribus viuere. Ita Epiph. hæresi 80. August. lib. 2. retract. cap. 21. Quod dogma cum exemplo & doctrinæ apostolorum omnino repugnet, ad errorem illum verbo & opere refellendum, conuenienter constitutum fuit, vt ad imitationem apostolorum victum & vestitum labore manuum suarum sibi acquirerent. De causa editæ sanctionis hæc August. Cum apud Carthaginem monasteria esse cœpissent, alii se suis manibus transigebant obtemperantes Apostolo: alii vero ita ex oblationibus religiosorum viuere volebant, vt nihil operantes, vnde necessaria vel haberent vel supplerent, se potius implere præceptum euangelicum existimarent, atque imitarentur, vbi Dominus ait Matth. 16. Respicite volatilia celi & lilia agri. Vnde etiam inter laicos inferioris propostii, sed tamen studio feruentes, existere cœperant tumultuosa certamina, quibus ecclesia turbaretur, aliis hoc, aliis aliud defendentibus. Huc accedebat, quod criniti erant quidam eorum, qui operandum non esse dicebant. Vnde contentiones hinc reprehendentium, inde quasi pugnantium partium studiis augebantur. Propter hoc venerabilis senex Aurelius, ecclesiæ ipsius ciuitatis episcopus, vt hinc aliquid describerem, iussit, & feci. Paulum apostolum opificio manuum suarum, cum locus & tempus id permetteret, sibi victum quæsiuisse, constat Act. 18. & 20. 1. ad Corint. cap. 4. & 9. 1. ad Thessal. cap. 2. Item 2. ad Thessal. cap. 3. Ceteros apostolos quandoque pro commoditate loci ac temporis opificia exercuisse, aliosque ad eadem exercenda admonuisse, testatur Clemens libro 2. Const. capite 67. his verbis: Qui in ecclesia iuuenes estis, curate in omnibus rebus necessariis sedulo ministrare, cum omni sanctitate operi vestro vacare; vt omni tempore & vobis & egentibus suppeditare possitis, ne ecclesiam Dei oneretis. Etenim nos quoque vacantes verbo euangelii, subcisiuas operas non negligimus: alii enim ex nobis piscatores sunt, alii scenarum artifices, alii agricola; nec vnquam otiosi sumus. Huc spectare videtur, quod ait Ignatius epistola septima ad Tartenses: Nemo inter vos otiosus sit. Iustinus martyr de vita Christiana: Pudor, inquit, ille in vitio est, vt vereamur, si ipsi manibus nostris opus fecerimus, ne quis nos miseros & auxilio destitutos suspicetur. Epiphanius hæresi 80. hæc in eandem sententiam: Ex ipsis Dei sacerdotibus quidam vna cum prædicatione verbi imi-

ANNO
CHRISTI
398.

tantes sanctum ipsorum post Deum in Christo patrem, Paulum, inquam, sanctum apostolum, etiam ipsi pro viribus, tametsi non omnes, at tamen plures propriis manibus operantur, qualemcumque tandem iuxta proportionem dignitati & ecclesiasticae cure assiduitati convenientem repererint artem: quo cum verbo & praedicatione conscientia ipsa gaudeat, dum etiam per manus proprias fructum affert, & sibi ipsi suppeditat, fratribusque ac indigentibus impertit ministerii fructum, ex primitiis inquam & oblationibus, & ex manuum labore partis, &c. Quamquam ipsi ad hoc non cogantur neque deputati sint, sed iustitiae labores & operationem ecclesiasticam habeant, & secundum iustitiam alantur; verum propter excellentem voluntatis promptitudinem ipsi hoc faciant. Haec Epiphanius. Haec eadem illo commentariolo, quem contra vagos ac desides monachos, opera manuum praetermittentes, scripsit, & de opere monachorum inscripsit S. Augustinus. Vnde clericis & monachis opera & exercitia manuum non tantum non interdicta, sed etiam ad fugandum otium & carnis tentationes, ad vitam, si aliter non possit, sustentandam, aliisve quibusdam casibus imperata fuerunt. De quibus vide Bellarm. lib. 2. de clericis cap. 41. & 42. Baron. anno 52. num. 15. 16. &c. anno 398. num. 70.

Opera & exercitia manuum quibusdam casibus clericis imperata.

^k Qui dominico die.] Vide notas Can. 65. apost.

Can. 64.

^l Qui communicauerit cum excommunicato.] Vide quae notauimus ad Can. apost.

Can. 73.

^m Non se credant absolutos sine manus impositione.] Sententia Canonis haec est: Qui ob vitae periculum priuatim a sacerdotibus absoluntur, nondum completa actione publicae poenitentiae, ii si superuixerint, redeant ad ordinem poenitentium, & cum illis manus impositionem suis temporibus percipiant: & nisi id fecerint, non existiment se absolutos a vinculo excommunicationis, vel a poena temporali, quae ipsis a sacerdote praescripta fuerit. Hos a culpa absolutos fuisse dubitari non potest, cum viaticum eucharistiae perceperint, quod ecclesia nunquam distribuere solet, nisi illis dumtaxat, quos a culpa lethali liberos esse credit. Vnde per manus impositionem patres Concilii hoc & sequente Canone 80. accipiunt illam actionem poenitentiae, qua poenitentibus frequenter reconciliatiua manus imponebatur, quaeque olim inter alios publicae poenitentiae ritus in ecclesia frequentata fuit. Vide Bellarm. lib. 1. de poenit. cap. 15. Item notas epist. Melchia. verbo manus impositio.

Can. 78. Interpretatio Canonis.

Quid hoc loco per manus impositionem significetur.

ⁿ Vt episcopus, &c.] Hoc Canone confirmantur ea, quae supra in notis Concilii Ancyranum diximus de catechumenis usque ad praedicationem euangelii inclusivae in ecclesiam admissis, postea vero exclusis, dum Missa fidelium & publicae orationes incipiebantur. Vnde factum, quod S. Augustinus ad populum concionatus, pro diuersa audientium conditione haec monens suos aptare consueuerat: Interdum Manichaeos, Arianos & Donatistas: interdum gentiles, saepe etiam Iudaeos exagitauerit. Quod ad dubiorum quorundam locorum S. Augustini interpretationem, notatu dignum esse putavi.

Can. 84.

S. August. diuersa ratio concionandi.

Can. 84.
Impositio
manus ce-
remonialis
ad bap-
tismum.

o *Ac manus impositione.*] Intellige de manus impositione ceremoniali ad baptismum, quæ ad quamdam catechumeni sanctificationem in baptismo adhiberi solet. De qua S. August. lib. 2. de peccat. merit. & remiss. cap. 26. hæc: *Catechumenos secundum modum suum per signum Christi & orationem, manus impositione sanctificari.* Vide quæ diximus supra in notis epist. Melch. verb. *manus impositio.*

Can. 93.

p *In gazophylacio.*] Quid sit gazophylacium, diximus supra in notis Can. 4. apost.

Can. 95.

q *Oblationes defunctorum aut negant.*] Cum vt supra diximus in notis Concil. Carthag. 3. comestrationes istas in ecclesiis, in sepulcris sanctorum martyrum, & in memoriis defunctorum cum quodam abusu exhiberi solitas, ex Augustini consilio, vt patet ex eius epist. 64. Aurelius Carthaginensis episcopus sustulisse, & vt oblationibus piis consuleretur animabus defunctorum, oblationes quæ ad sepulcra ferebantur, in pauperes erogari iussisset, atque ex eo accidisset, vt populus ab omni frequentatione piorum officiorum pro defunctis cessaret; ad præstandas oblationes, quæ statim pro defunctis in pauperes erogarentur, hac lege ecclesiastica populum compellere, patres huius Concilii necessarium ac religiosum esse iudicauerunt. Vnde manifestum est, quam iniuste atque impie recentiores hæretici calumniantur, qui oblationes a populo pro defunctorum animabus præstandas, a maioribus ob lucrum clericorum ecclesiis ministrantium excogitatas esse tradunt. Vide Baron. anno 391. num. 43.

Oblationes
pro defun-
ctis anti-
quitas in-
troducæ.

Can. 100.
Mulier an
& quomo-
do baptiza-
re possit.

r *Mulier baptizare non presumat.*] Intellige sacerdotibus aut clericis præsentibus, vt patet Can. præced. vel etiam extra casum necessitatis, vt citant & exponunt hunc Canonem Petrus Lombardus 4. lib. sent. dist. 6. Gratianus Can. mulier. dist. 4. de consecrat. Sicut enim apost. Paulus 1. ad Corint. cap. 14. & 1. Timoth. cap. 2. prohibet, ne mulieres extra casum necessitatis loquantur & doceant, in casu necessitatis autem docere & loqui permittit; ita patres huius Concilii permittentes mulieres in casu necessitatis baptizare, ne extra casum necessitatis, aliisve clericis præsentibus, id facere præsumant, recte prohibent. Ita Bellarm. lib. 1. de baptismo, capite 7. Cum itaque mulieribus extra casum necessitatis baptizandi potestas hac constitutione patrum sit interdicta, optimo iure id quod Concil. Florentino definitum est, contra Calvinum etiam hinc inferimus, non clericis dumtaxat, sed etiam laicis: non viris tantum, sed etiam feminis concessum esse, vt in casu necessitatis citra solennitates ab ecclesia præscriptas, baptismatis sacramentum licite & valide administrare possint. Vide Thom. 3. p. quæst. 67. art. 4. ad 1. Suarez ibidem.

VARIÆ LECTIONES FRONTONIS DVCEI SOCIETATIS IESV.

Can. 1. *non sue delectationi.*] *non sue dignationi, nec suis motibus.*

Can. 5. *cum aqua & mantile.*] *cum aqua & aquamanile.*

ANNO
CHRISTI
398.

Can. 22. *sine consilio clericorum.*] *sine consilio presbyterorum suorum clericos non ordinet, ita ut civium conuentionem & testimonium. utitur tamen eadem voce Can. 32. absque conuentione & subscriptione clericorum.*

Can. 27. *utilitas ecclesie sciendum.*] *utilitas ecclesie poposcerit. M.S. omittit barbarum illud, sciendum.*

Can. 32. *donatio episcoporum.*] *donatio episcopi, &c. absque conuentione & subscriptione clericorum, vel comprouincialium episcoporum.*

Can. 43. *honorandum. Etiam & per.*] *honorandum etiam quotidiani uictus ministerio.*

Can. 44. *nec comam nutriat.*] *nec comam nutriat, nec barbam radat.*

Can. 45. *& nec uestibus.*] *& ideo nec uestibus.*

Can. 47. *plateas & andronas.*] *plateas aut andronas.*

Can. 98. *nisi ipsis iubentibus.*] *nisi ipsis prouocantibus.*

CONCILIVM CARTHAGINENSE,

^bNOMINE QVINTVM, ORDINE TEMPORIS
vero III. ^cab episcopis septuaginta tribus, ^dcirca tempora Anastasii papæ, ^epost consulatum Cæsarii & Attici, sexto Kalendas Iunii habitum ^f(æra 438.) Estque prouinciale.

Probatum a Leone quarto, d. 20. c. de libellis.

TITVLI CAPITVLORVM.

I. <i>De clericis ad testimonium non pulsandis.</i>	VIII. <i>De intercessoribus, ne cathedram morientis episcopi diu retineant, sed infra annum sacerdotem prouideant.</i>
II. <i>De clericis pro crimine suo damnatis, ut a quolibet non defensentur.</i>	IX. <i>De defensore ecclesiarum a principe postulando.</i>
III. <i>De sacerdotibus & Leuitis, ut ab uxoribus se contineant.</i>	X. <i>Ut episcopi ad diem Concilii occurrant.</i>
IV. <i>De rebus ecclesie sine consilio metropolitani episcopi non alienandis.</i>	XI. <i>Ut lapsis sacerdotibus manus, sicut laicis, non imponatur.</i>
V. <i>Ut nullus episcopus relicta cathedra, in diœcesi resideat.</i>	XII. <i>De clericis excommunicatis, quamdiu eis asserere liceat innocentiam suam.</i>
VI. <i>De his qui nullo testimonio se baptizatos nouerunt, ut baptizentur. Similiter de consecratione ecclesiarum faciendum est.</i>	XIII. <i>De clericis uel monachis ab alio episcopo ordinatis.</i>
VII. <i>De tempore paschali seu Concilii.</i>	XIV. <i>De basilicis quæ sine martyrum reliquiis dedicata sunt.</i>
	XV. <i>De idololatris destruendis.</i>

Aaaa iij